

УДК: 929.21

Стручни рад

СТАНОВНИШТВО СЕЛА ГЕРЗОВА У БОСАНСКОЈ КРАЈИНИ

МИРОСЛАВ НИШКАНОВИЋ, Земаљски музеј БиХ, Сарајево

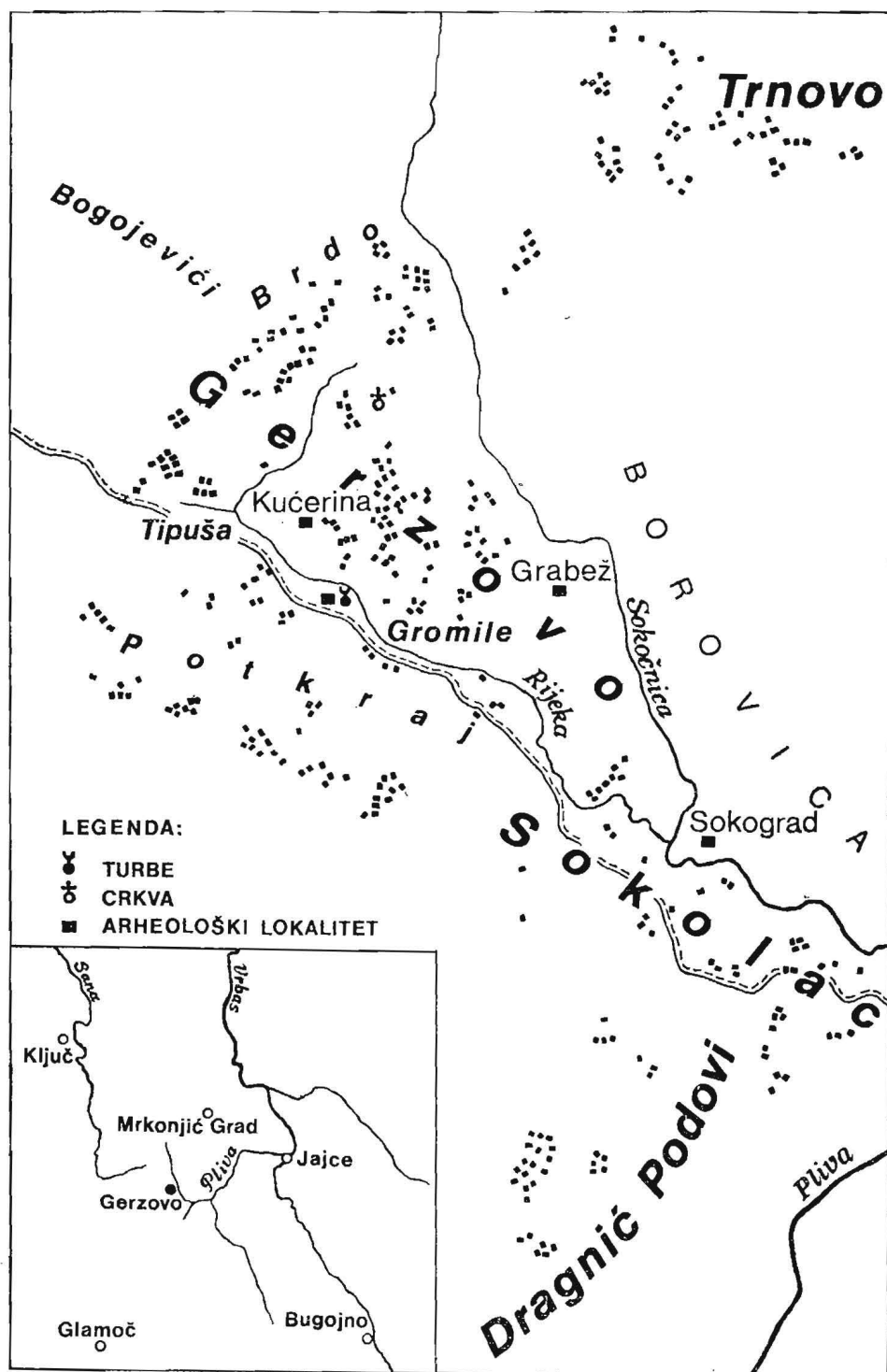
Село Герзово се налази на крашкој висоравни, удаљеној 7,5 километара ваздушне линије сјеверозападно од варошице Шипова.¹ Предио лежи између површи Подгорије на југу и Црног Врха на сјеверу. Са запада је од Бараћа одвојено природним планинским сужењем кроз који пролази пут Бараћи — Шипово, а иза кога се налазе бараћки засеоци Шпирићи и Богојевићи. Са истока омеђено је кањоном ријеке Сокочнице, изнад кога се диже масив планине Боровице. Надморска висина на подручју села креће се од 649 метара у Поткрају до 1259 у Црном Врху.

Комуникације са најближим варошким и градским насељима су повољне, јер се Герзово налази у непосредној близини Бараћа, гдје се укрштају путеви за Гламоч, Мркоњић-Град и Јајце. Са поменутих мјестима Герзово је повезано макадамским путевима.

Иако је Герзово претежно сточарско село, ни земљорадња није застављена. Узгајају се културе неопходне за прехрану становништва и стоке. Пошто је ова област поред пашњака богата и шумом, за вријеме аустроугарске владавине овуда је пролазила шумска пруга која се користила за одвоз дрвета, које је експлоатисало предузеће Steinbeiss, а послје I свјетског рата Шипад. За вријеме II свјетског рата поменута пруга, која је повезивала Дрвар и Јајце, налазила се на територији коју је контролисала Народноослободилачка војска и њом се несметано кретао први партизански воз. Послије II свјетског рата ова пруга губи значај и данас је укинута, а њеном трасом се гради пут за аутомобилски саобраћај.

За истраживача прошлости овог села као прво питање намеће се разрешење поријекла имена овог села. Крајем деветнаестог вијека први

¹ Резултати до којих се дошло у овим истраживањима базирају се, у првом реду, на подацима добивеним у непосредном анкетирању становника села Герзова, те на грађи објављеној у литератури. Непосредним анкетирањем на терену, које је обављено 1977. године, сакупљена је грађа (народна традиција) о поријеклу породица у Герзову, као и предања о настанку имена овог села. Анализом података са терена и њиховом компарацијом са подацима објављеним у литератури покушали смо утврдити правце кретања становништва на испитиваном подручју.

1. карта области

пут је забиљежено предање о настанку имена села Герзова.² У основи исто ово предање објављивано је и касније више пута,³ а за вријеме нашег боравка у Герзову чули смо га у првобитном облику са малим варијацијама од свих информатора са којима смо контактирали. Основно у свим забиљезеним варијантама предања о настанку имена села Герзова је то да се ово село некада звало Пр'ово, и да је у њему погинуо муслимански епски јунак Берзелез Алија. Као успомену на погибију овог епског јунака, према истом предању, село је промијенило име у Герзово, а на мјесту његове погибије подигнуто је турбе, које се и данас, додуше у измијењеном облику, налази на истом мјесту. Поред поменутог турбета се до II свјетског рата сваке године одржавао традиционални народни скуп, на којем су се на Илиндан (Алибун) окупљали Срби и Муслимани из шире околине.⁴

1. Дио села Герзова 1985. године
(фото: М. Нишкановић)

На основу садашњих сазнања о историјским збивањима на овом подручју у прошлости може се рећи да је ово предање у својој основи вјеродостојно.

² С. Ш. Бубњевић: Берзелез Алија, Босанска Вила 4, год. II, Сарајево, 16. II 1887, 60.

³ П. С. Иванчевић: Народно предање о местима, Каралић III, Алексинац 1901, 161; исти: Српски народни обичаји, Босанска Вила, Сарајево, 1904, 257; К. Högtmann: Народне пјесме Муслимана у Босни и Херцеговини, Сарајево, 1933, 596—597; Архив Института за проучавање фолклора, редни број 1287, Земалски музеј БиХ, Сарајево, записано у Бешњеву 28. III, 1951, записао Абдулах Шкаљић.

⁴ За вријеме поменутих теренских истраживања сакупио сам и грађу о постанку имена села Герзова, као и о традиционалном скупу који се до II свјетског рата сваке године одржавао на Илиндан, и на коме су се окупљали Срби и Муслимани ове области. Поменућу грађу сам користио за писање реферата за Савјетовање СЕДЈ, које је 1977. године одржано у Новом Пазару. Реферат је објављен у Новопазарском зборнику број 2 под насловом »Илиндански дернек код турбета Берзелез Алије у Герзову«, 1978. године (странице 163—168).

Подручје села Герзова се почетком XVI вијека налазило у оквирима јајачке бановине и управо на том подручју су се водиле огорчене борбе против надирања турске војске. Тврђава Сокол, која се налази у непосредној близини Герзова, више пута је потпадала под турску власт да би дефинитивно била освојена 1518. године.⁵ Поприште свих ових борби било је сигурно и Герзово. Послије освојења Герзова од стране Турака налазимо и прве вијести о овом селу. Назив Герзово спомиње се у турским пописним дефтерима од 1528. године, а у исто вријеме користи се и назив Прхово.⁶ Назив Герзово спомиње и Бенедикт Курипешкић у свом познатом путопису са путовања од Беча за Цариград 1530. године.⁷ Изгледа да је у то вријеме ипак преовладавало име Прхово. Наиме, у попису из 1574. године спомиње се само назив Прхово, а касније само Герзово.⁸

2. Герзово (заселак Брдо) 1985. године
(фото: М. Нишкановић)

Етимолошко значење назива Герзово би могло бити, по тумачењу М. Васића, то да је овај назив сложеница која се састоји из ријечи »герз«, у значењу јунак, и ријечи »ова«, то јест поље. Ова сложеница би, према томе, значила »јуначко поље«, или »поље јунака«, што се може повезати са борбама на овом подручју до потпадања под турску власт. За разјашњење овог проблема интересантна је аналогија са настанком имена Сарајево, о чему је писао Хазим Шабановић. Аналогно Шабановићевом тумачењу назив Герзово је настао као и назив Сарајево, Попово, Грахово,

⁵ Х. Шабановић: Босански пашалук, Научно друштво БиХ, Дјела XIV, Сарајево, 1959, 153.

⁶ М. Васић: Герзово и његова околина у даљој прошлости, монографија »Герзово« (издата у склопу акције »ЗНАЊЕ-ИМАЊЕ«) Герзово, 1979, 37—44.

⁷ Б. Курипешкић: Путопис кроз Босну, Србију, Бугарску и Румелију 1530, Сарајево, 1950, 25.

⁸ Х. Шабановић: н. д., 215.

Косово, и то је, у ствари, по своме настанку неутрум присвојног придева на -ов од именице герз.⁹

Да је јунак који је погинуо у Прхову 1491. године био Берзелез Алија, како је сачувано у народној традицији, на основу досадашњих истраживања може се готово сигурно тврдити. Наиме, недвојбено је утврђено да је Берзелез Алија, легендарни јунак епске традиције балканских народа, у ствари, идентичан Gürz İlyas, турском војсковођи и јунаку, који се спомиње у различитим изворима с краја XV, из XVI и XVII вијека¹⁰. За нас је, свакако, најзначајнији податак који доноси Месихи, дивански писар у служби румелијских намјесника с краја XV и с почетка XVI вијека. На основу његових података Gürz İlyas, односно Берзелез Алија је погинуо под тврђавом Сокол.¹¹ Радн се, свакако, о Соколу на Пливи, утврђеном граду који се налази у непосредној близини Герзова и самог турбета које се приписује Берзелезу.

3. Дно засеока Громице 1985. године
(фото: М. Нишкановић)

Герзово се као село, као што смо то већ и раније нагласили, први пут спомиње 1528. године, а у организационом погледу га први пут срећемо у оквиру нахије Соко 1528. године. Након тога налазимо га у свим пописима XVI вијека, а у том вијеку спомињу га и Шибеичани Франо Бутушић и Иван Дивнић у свом путопису кроз Босну из 1574. године.¹²

⁹ М. Васић: н. д., 44; А. Шкаљић: Турцизми у српскохрватском језику, Свјетлост, Сарајево, 1979, с. в. Берз; Х. Шабановић: Постанак и развој Сарајева, Научно друштво НР Босне и Херцеговине, Радови XIII, Одјелење историско-филолошких наука 5, Сарајево, 1960, 83—84.

¹⁰ Енциклопедија Југославије, 3, Црн-Б, Југославенски лексикографски завод, Загреб, 1984, с. в. Берзелез.

¹¹ Исто.

¹² М. Васић: н. д., 34—43; Х. Шабановић: Босански пашалук, 151, 153, 213, 215, 231; Ф. Рачки: Прилози за географско-статистички опис босанског пашалика, Старине XIV, Загреб, 1882, 181.

Године 1626. Атанасије Гргићевић у опису клишког санџака, када говори о Соколу, спомиње и Герзово.¹³ Герзово се у изворима помиње и у XVIII вијеку. У једном документу задарског архива из прве половине XVIII вијека босански паша тражи од млетачких власти да се хајдучки јатаци Гаво и синови, те Лазо, Тодор и Стојан из Герзова (кадилук Језеро, санџак Клис), који су послје једног хајдучког упада у кадилук Језеро пребјегли на задарско подручје, изруче турским властима.¹⁴ Године 1851. Иван Фрањо Јукић наводи да Герзово припада језерској нахији и да има 12 кућа, попа и дрвену цркву.¹⁵ За вријеме владавине султана Абдул-Меџида у Герзову је саграђена нова камсна црква на брду Велетово. У герзовској цркви се и данас чува »ферман« који су Герзовци добили као одобрење за градњу цркве. Црква је подигнута 1859. године.¹⁶ Послије аустроугарске окупације Босне и Херцеговине налазимо више података о Герзову. Герзово је тада сједиште истоименог протопрезвитерата у који спадају следеће парохије: Герзово, Бараћи, Пецка, Медна Дољна, Медна Горња, Врбљани, Пецка Дољна, Строице и Вагањ.¹⁷ На том подручју је тада било 11751 православних становника у 1490 кућа.¹⁸ У парохију Герзово спадали су данашњи засеоци: Брдо, Громиле и Поткрај, као и сусједна села: Подгорија, Соколац и Драгнић.¹⁹ Године 1882. парохија Герзово бројала је 219 кућа и 1766 становника.²⁰ Према попису становништва из 1885. године Герзово је у административном погледу општина (околује Травник, котар Јајце, испостава Варџар-Вакуф) и броји 130 кућа и 947 становника.²¹ Герзово у то вријеме добија основну школу и прве школске године 1886/7. имало је 4 разреда (84 ученика).²² У општину Герзово тада су спадали данашњи засеоци: Брдо, Громиле, Поткрај и село Подгорија. У Герзову 1910. године има 192 куће и 1387 становника.²³ За вријеме Краљевине Југославије Герзово и даље остаје у административном погледу центар општине, а послје II свјетског рата општинско мјесто постаје оближње село Бараћи. Данас и Бараћи и Герзово потпадају под општину Мркоњић-Град и сједишта су мјесних заједница. Мјесна заједница Герзово поред засеока Брдо, Громиле и Поткрај и даље обухвата дио села Подгорија, а припојен му је и бараћи заселак Богојевићи.

¹³ М. В. Батинић: Њеколико прилога к босанској црквеној повиести, Старице XVII, Загреб, 1885, 141.

¹⁴ Документи Задарског архива из прве половине XVIII вијека, Д. М. Филза 72., Бр. 25, стр. 1.

¹⁵ И. Ф. Јукић: Путописи и историско-етнографски радови, Свјетлост, Сарајево, 1953, 353.

¹⁶ Шематизам православне митрополије и архидијецезе дабро-босанске за годину 1882, Сарајево, 1882, 36.

¹⁷ Исто, 35—37.

¹⁸ Исто, 37.

¹⁹ Исто, 36.

²⁰ Исто.

²¹ Статистика мјеста и житељства Босне и Херцеговине, на попису народа од 1. V 1885, Сарајево, 1886, 200—201.

²² Преглед српско православних вјероисповједних основних школа у дабро-босанској дијецези за школску годину 1886/7; Дабро-босански источник, год. I, бр. 5, Сарајево, 1887.

²³ Резултати пописа житељства у Босни и Херцеговини од 10. X 1910, Сарајево, 1912, 308.

Из горњих података може се уочити да појам села Герзова у административном погледу у прошлости није био исти. Најстарији подаци из XVI вијека третирају га као село али, и као већу административну јединицу нахију. На основу до сада објављених (углавном фрагментарних) података из турских пописних дефтера види се да је назив Герзово двојако третиран. Шабановић наводи за шире подручје којем Герзово припада током читавог XVI вијека истовремено постојање четири нахије и то: Герзово, Сокол, Јањ и Језеро.²⁴ Како је због близине Сокола и Герзова практично немогуће да се ради о двије посебне нахије, сматрамо да је прихватљивије мишљење Милана Васића, који на основу података из истих извора закључује да се ради о једној нахији, нахији Сокол, која је повремено уписивана и под именом Герзово.²⁵ Нахија Сокол је у XVI ви-

4. Типуша (сједиште Мјесне заједнице, продавница и аутобуска станица (фото М. Нишкановић)

јеку захватала цијели простор између горњих токова Пливе и Сане, али и нека мјеста преко ових ријека. У источном дијелу ове нахије налазила су се села: Дуљци, Лубово, Бешњево и Пљева, а у западном Врбљани и Пецка, а средишњи дио је заузимало Герзово.²⁶ У то вријеме Герзово се јавља и под именима Прхово и Поповићи.²⁷ И касније, током периода турске владавине Герзово се третира као село; у шематизмима и аустроугарским пописима третира се као већа административна јединица општина, а у црквеној територијалној подјели као центар парохије и веће јединице протопрезвитерата. Такав третман у административном погледу Герзово је имало и за вријеме Краљевине Југославије, а послје II свјетског рата прелази у нижи степен на ниво мјесне заједнице, која покрива нешто ширу територију од територије самог села. Треба рећи да народно схва-

²⁴ Х. Шабановић: н. д., 151, 153, 215.

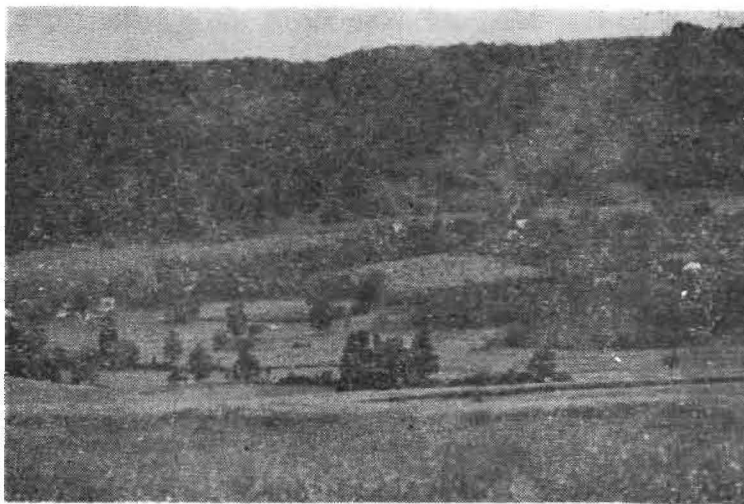
²⁵ М. Васић: н. д., 41.

²⁶ Исто.

²⁷ Исто.

тање појма села Герзово подразумева подручје које захватају засеоци: Брдо, Громиле и Поткрај, а у новије вријеме све се више диференцира нови заселак Типуша, који се развија поред пута и гдје су смјештени: Мјесни уред, амбуланта и двије продавнице. Премда је заселак Богојевићи прикључен Герзову, његови становници се осјећају Барањанима, а Герзовци их не признају за своје.

О насељености ширег подручја Герзова у праисторији говоре нам подаци о постојању праисторијских локалитета (градина) у Драгњић-Подовима и Сокоцу, које су путем археолошког рекогносцирања сакупили сарадници Земаљског музеја Босне и Херцеговине у Сарајеву.²⁸

5. Заселак Поткрај (фото М. Нишкановић)

Да је ово подручје у римско доба било густо насељено, може се закључити по томе што је овуда пролазио магистрални правац римске цесте Бањалука-Солин и да се баш овдје повезивао са путем долина Пливе-Купрешко поље, као и трагови римских насеобина у Пецкој и Шипову.²⁹

Континуитет насељености на овом подручју од римског времена до насељавања Словена показује нам и то што Порфиригенит спомиње жупу Пливу, која се убицира баш на овом подручју. Жупа Плива се налазила у склопу Доњих краја од 1363. године, када се први пут помиње и тврди град Сокол. Поменуће године војвода Вукац Хрватинић је у Соколу одолио нападима Мађара и добио од Твртка пливску жупу.³⁰ Сокол је у то вријеме имао веома важан стратешки положај, јер је контролисао путеве према Јајцу, Кључу и Гламочу.³¹ Из Сокола је водио тзв. »Каурски

²⁸ Резултати ових истраживања депонирани су у Центру за документацију, у Одјељењу за археологију Земаљског музеја Босне и Херцеговине у Сарајеву; такође упоређи: Ш. Бешлагић: Стећци, Сарајево, 1971, 108.

²⁹ Е. Пашалић: Трагом римске цесте од Млиништа преко Подрашнице до Бањалуке, Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине, Сарајево, 1954, 308—312.

³⁰ Ф. Шишић: Војвода Хрвоје Вукчић Хрватинић и његово доба, Загреб, 1902, 4, 15—17.

пут», који је ишао падинама градске косе и спуштао се у кањон Сокочнице, из кога се рачвао пут за Герзово и Трново.³² Како се Герзово, као што је већ речено, налазило на путу према Соколу, а у непосредној близини истурене куле на Грабежу, која је контролисала прилаз граду из кањона Сокочнице, герзовско становништво је, свакако, учествовало у свим догађајима судбоносним за овај град и касније основану јајачку бајовину уопште, од његовог првог освајања од стране Турака 1463. године, другог 1496. године до коначног пада 1528. године.³³

6. Турбе Берзелез Алије 1931. године
(фото М. Карановић)

О становништву жупе Пливе, односно нахије Сокол у турском периоду, у турским пописним дефтерима налазимо доста података. На основу дефтера из 1540. године цијела нахија Сокол је бројала 90 кућа, а на Герзово, односно Прхово или Поповиће, отпадало је 23 куће.³⁴ Десет или петнаест година касније у Герзову је пописано 30 кућа.³⁵ На основу истраживања Милана Васића у ово вријеме села нахије Сокол била су

³¹ И. Бојановски: Сокол на Пливи, Наше старине XIII, Сарајево, 1972, 42.

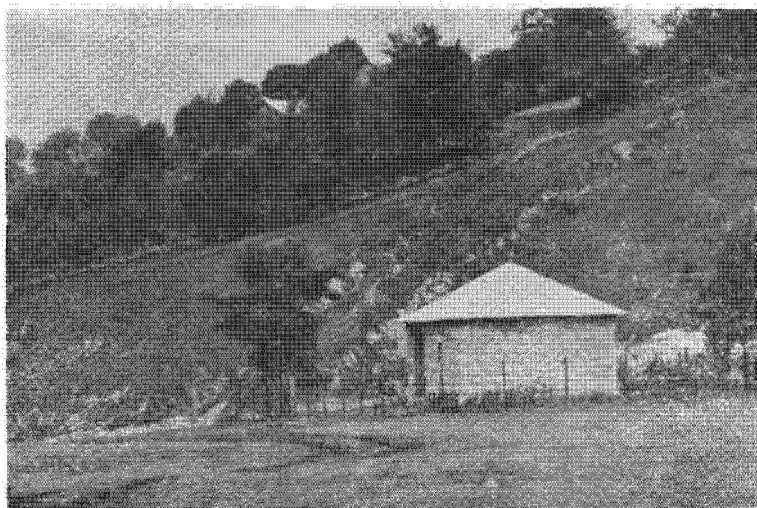
³² Исто, 43.

³³ Х. Шабановић, н. д., 153.

³⁴ М. Васић, н. д., 41.

³⁵ Исто.

насељена српским живљем.³⁶ Средином XVI вијека у Герзову су између осталих забиљежена имена следећих домаћина: Угљеша, Радица, Бураб, Јован, Милош, Алекса, Страхиња, Вукосав и други.³⁷ На основу истих истраживања становници су били православне вјере, а црквена организација у то вријеме је била слаба. Од сакралних објеката у то вријеме је регистровано постојање једног »старог манастира« у Пецкој. Овај манастир, са калуђером Максимом и попом Јованом, био је, сигурно, црквено средиште и за становнике Герзова.³⁸

7. Турбе Берзелез Алије 1985. године
(фото М. Нишкановић)

На основу података из турских пописних дефтера Васић закључује да је становништво нахије Сокол било обухваћено влашком организацијом, и да је оно у то вријеме уживало повластице карактеристичне за те организације. У нахији је у друштвеном погледу постојала организација локалне власти на тај начин што су постојала два кнеза: један је био у Врбљанима, а други (кнез Милко) у Герзову. Док су кнезови имали под својом влашћу по више села, у самом Герзову је као старјешина једног засеока (махале) био уписан Богдан, син Николин.³⁹

О густој насељености Герзова у то вријеме говоре нам и некрополе стећака у самом селу, које према рекогносцирању археолога датирају из XV и XVI вијека.⁴⁰ Потпадањем под турску власт јајачке бановине и даљњим напредовањем Турака према Бечу опада стратешка важност Сокола, коме остаје само улога административног центра нахије, која и даље задржава комуникацијски значај на путу Беч — Цариград, који се ту укршта са путем Бањалука — Сплит.

³⁶ Исто, 42.

³⁷ Исто.

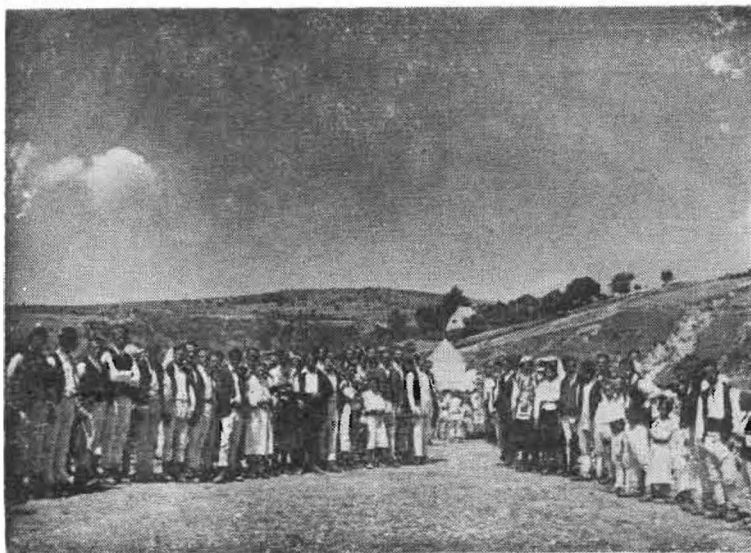
³⁸ Исто, 43.

³⁹ Исто.

⁴⁰ Види напомену 26.

Из горе наведеног можемо закључити да је период потпадања јајачке бановине под турску власт имао веома важну улогу у формирању етничке слике на том подручју у вријеме турске владавине Босном и Херцеговином. Дуготрајне борбе око Сокола морале су оставити трага на становништву Герзова и тај период је, сигурно, умногоме измијенио етничке прилике, прије свега у Герзову, које се налазило у непосредној близини Сокола.

Још је Владислав Скарић у раду »Поријекло православног народа у сјеверозападној Босни« изнио мишљење да је област »Пљева и Горња Сана«, којој припада и Герзово, прелазна област првог реда, у којој се укрштају миграциони путеви, и у овим областима налази трагове досељеника из Санџака и Херцеговине.⁴¹ Марио Петрић у раду »О миграцијама становништва Босне и Херцеговине« такође констатује да се у предјелима око Врбаса састајала струја која је ишла са истока преко западне Херцеговине и Далмације са оном која се кретала из Херцеговине преко Гла-синца.⁴²

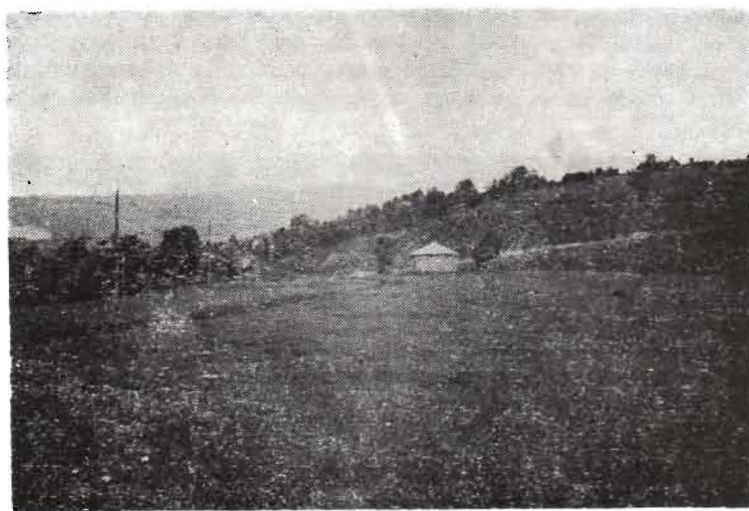
8. Народни скуп код турбета Берзелез Алије
на Илиндан 1931. године
(фото М. Карановић)

У контексту наведених мишљења треба посматрати и формирање данашње етничке слике истраживаног подручја. На основу испитивања народне традиције о поријеклу породица у Герзову можемо констатовати да она својим садржајем одражава прелазни карактер ове области, прије свега, условљен својим географским положајем на значајним комуникацијама тога времена.

⁴¹ В. Скарић: Поријекло православног народа у сјеверозападној Босни, Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини XXX, Сарајево, 1918, 245.

⁴² М. Петрић: О миграцијама становништва у Босни и Херцеговини, Гласник Земаљског музеја, Етнологија, Сарајево, 1963, 12—13.

У Герзову налазимо само неколико родова који се по народној традицији сматрају старосједиоцима. То су, прије свега, родови који славе св. Стевана Архиђакона и по предању воде поријекло из Херцеговине. Најбројнији род који слави ову славу су Бубњи (данас Бубњевићи), код којих је и традиција о поријеклу најразвијенија, као и други родови (нпр. Савичићи), који су се од њих одијелили. Све забиљежено о овом роду упућује нас на то да се стварно ради о најстаријем роду у Герзову, из времена турских дефтера, из којих смо користили податке за овај рад. Народна традиција приписује старину и родовима Кизићи и Јакице, који славе св. Јована, те Зецовима, који славе Бурђевдан.

9. Турбе на мјесту одржавања народног скупа 1985. године (фото М. Нишкановић)

Другу групу родова чине они које »пријешкорком« (надимак) називају »Каурима« и који, по народној традицији, воде поријекло из Далмације (»из Каура«), одакле су се досељавали од краја XVIII вијека до данас (Мрбени, Радумовићи, Радумиле, Вишекруне, Кесићи).

Трећу групу родова чине они који су се доселили у Герзово у току локалних миграција, које су биле условљене тиме што је Герзово представљало административни и вјерски центар области (Берићи, Стојичићи, Тодићи, Новаковићи, Дакићи).

Констатовали смо досељавања која су се реализовала кроз институцију домзетства. Појединци из ближе и даље околине су се пријенили у Герзово (»уљези«) и ту засновали посебне родови (Тодорић, Банека, Пешић, Радумило).

У доступној литератури установили смо и иселавања из Герзова за вријеме турске владавине. За то су најрјечитији примјер родови који славе св. Василија (Ињац, Коњикушић, Даничић...) са Ливањског поља, који и данас чувају предање да им је старина у Герзову.⁴³ За ове родови

⁴³ М. Петрић: Поријекло становништва Ливањског поља, Гласник Земаљског музеја у Сарајеву, Етнологија, Сарајево, 1961, 74—77.

је и Рађеновић забиљежио да су се у Унац доселили из Герзова.⁴⁴ Када посматрамо распрострањеност појединих родова крајем XIX вијека, на основу пописа родова и крсних слава из тог периода, може се пратити кретање појединих родова из сјеверне Далмације преко Ливањског поља, Гламочког поља, те долинама Врбаса и Сане према Посавини (Берић, Булум, Ињац, Кесић, Вишекруна).⁴⁵

10. Црква у Герзову 1926. године
(фото И. Арнаутовић)

На основу поменутог Шематизма и Домовника с почетка овог вијека установили смо и постојање неколико родова који су се, у међувремену, сасвим изгубили са истраживаног подручја. Овим исељавањима је највише погодовала колонизација у Војводини после II свјетског рата. Највише исељеника се иселило у Банат и Бачку, и то су у прво вријеме ишле само породице учесника НОР-а, а касније за њима и остали. Овај процес и даље траје потпомогнут чврстим везама колониста са родним крајем.

Осим у Војводину могу се утврдити и исељавања у ближа варошка и градска насеља. Млади, који већином завршавају средње школе, а неки и факултете, одлазе у оближње Шипово, Мркоњић-Град, а неки и у Ба-

⁴⁴ П. Рађеновић: Унац, Српски етнографски зборник LVI, Београд, 1948, 550.

⁴⁵ Шематизам православне митрополије и архидијецезе дабро-босанске за годину 1884, 1885 и 1886, Сарајево, 1886, 34—51, 70—124.

њалучу. Одласци на привремени рад у иностранство (Аустрија, Њемачка и др.) ових су година у опадању, вјероватно, и због мањих могућности запошљавања. Ови одласци на рад у иностранство су за један дио породица прва етапа, стварање материјалне основе за иселјавање у оближње градске центре.

ПОСЕБНИ ДИО

На матичном подручју Герзово постоји данас 5 заселака и то: Громиле, Брдо, Поткрај, Богојевићи и Типуша. Унутар заселака разликују се мање цјелине, групе кућа које се називају према роду који их насељава.

Пошто је заселак Богојевићи тек однедавно припојен Герзову, овдје нисмо обрадили родове из овог засеока. У заградама поред имена рода стављали смо број који означаје колико породица (кућа) једног рода живи у поједином засеоку.

АНИЧИЋ (Поткрај—1)

Славе св. Николу, а друго презиме им је Јокићи. Аничича има двије куће на Убавића Брду у Горњој Пецкој, а, такође, славе св. Николу. Аничичи су се, изгледа, у Герзово доселили из Горње Пецке, гдје их је било у другој половини XIX вијека.⁴⁶

АРСЕНОВИЋ (—)

Славе Јованџан, а данас их нема у Герзову. Није их било у Герзову ни 1885. године,⁴⁷ а било их је, према домовнику, почетком овог вијека.

БАЈИЋ (Брдо—6)

Славе св. Стевана. У Бараћима их има 8 кућа, куда су се доселили из Језера, гдје им је »матича«. Данас их има и у Трнову. Крајем прошлог вијека било их је у парохијама Бараћи и Герзово.⁴⁸

БАНЕКА (Брдо—3)

Славе св. Бурђа. Према предању био је неки Банека који је дошао из Подрашнице и приженио се у кућу Мајсторовића. Данас има једна кућа у бараћком засеоку Царевац, домаћина који је доселио из Савичића, из Герзова, прије I свјетског рата. У Шематизму из 1885. године Банеке нису уписане у парохији Герзово, а не можемо установити да ли их је било у Подрашници, јер попис родова за Подрашницу у овом Шематизму није

⁴⁶ Исто, 114; у ово вријеме у парохији Пецка била су сљедећа села: Пецка, Новаковићи, Убовићи, Стоичићи, Антонићи, Богојевићи, Царевац и Јаковљевићи. Шематизам ... 1882, 36.

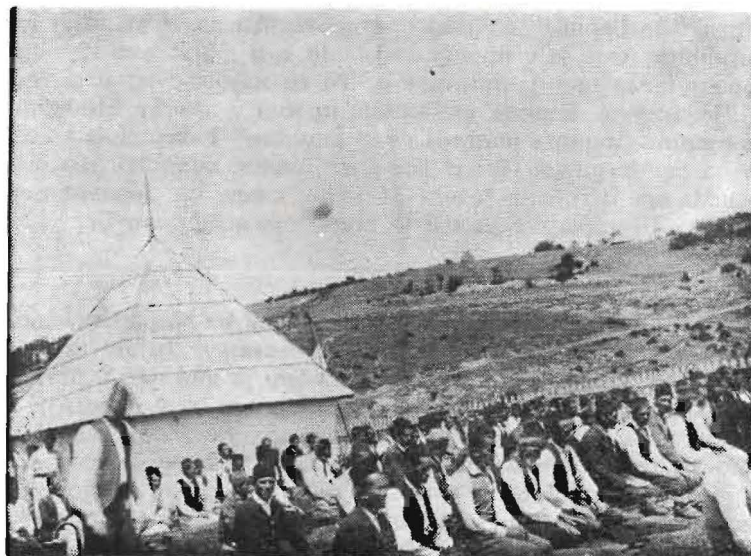
⁴⁷ Шематизам ... 1884, 1885, 1886. године, 112—113.

⁴⁸ Исто, 113; у парохији Бараћи су била сљедећа села: Бараћи, Богојевићи, Подкрај, Вражић, Дуљци, Шипово, Бешњево, Лубово, Ступна и Беричица. Шематизам ... 1882, 36.

публикован.⁴⁹ Једино нам је познато да их данас има у Подрашници и да сматрају да су доселили из Герзова.

БЕРИЋ (Громиле—1)

Славе св. Стевана. Предак данашњих Берића дошао је недавно на женинство из Бараћа. Данас их има много на ширем подручју, и то у селима: Бараћи, Горња Пецка, Доња Пецка, Врбљани, Трново. У Бараћима има 11 кућа Протића, који су се донедавно звали Берић-Протић. По протама су се, како кажу, прозвали Протићи, јер се од њих регрутовало више свештеника. Забиљежили смо и предање по којем су поријеклом из Берана, из Црне Горе. По свему судећи, матична села за Бериће су Врбљани и Горња Пецка. У овим селима и данас постоје засеоци Берићи са великим бројем кућа. За Бериће из ових села се зна да су давали велики број свештеника у прошлости. Из ових села су се појединачно селили у друга села.

11. Клањање код турбета Берзелез Алије на Илиндан
1931. године

(фото М. Карановић)

У другој половини XIX вијека готово сви свештеници у протопрезвитерату герзовачком били су Берићи. Тако је у парохији Бараћи свештеник био Илија Берић, у Пецкој Тоде Берић, у Медној Доњој Симо Берић, у Медној Горњој Томо Берић, у Врбљанима Васо Берић и у Пецкој Доњој Лука Берић.⁵⁰ Поред тога, у парохији Магаљдол (протопрезвитерат варцарвакуфски) парох је био јереј Михајло Берић, који је умро 1882. године, а као прислужник га је наслиједио Илија Берић. Сви ови Берићи славе св. Стевана и извјесно је да су заједничког поријекла. Једино у Врбљанима, у засеоку Берићи, постоје двије породице које се пре-

⁴⁹ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 112—116. У парохију Подрашница спадала су села: Подрашница, Мрачај и Подбрдо. Шематизам ... 1882, 35.

⁵⁰ Шематизам ... 1884, 1885 и 1886, 113—115.

живају Берић, а славе Бурђевдан. Ради се о домазетима који су преузели презиме, а задржали своју славу. Берића је, иначе, крајем прошлог вијека било много на подручју Босанске крајине. У парохијама Бистрица, Лакташи, Бочац, Омашка, Варцар-Вакуф, Волари, те у другим парохијама као што су: Јаворани, Блашко, Машићи и Романовци, Стапари, Кукуље, Подграци, Моштаница манастир, поред св. Стевана славе се различите друге славе: св. Илија, св. Бурђа, св. Никола, св. Јован.⁵¹ Берића има и у парохијама преко Саве, у Славонији. Подаци су, такође, из друге половине XIX вијека. У протопрезвитерату пакрачком, у парохијама Бучје и Каменска, Берићи славе св. Арханђела Михајла, а у парохији Дољани св. Стевана.⁵² У протопрезвитерату новоградишком, у парохији Медари, Берићи славе св. Бурђа, а у Рајићу Доњем св. Николу.⁵³ На овом подручју Берића има и данас. У попису из 1948. године Берићи су пописани у Цернику и Дубовцу, (општина Нова Градишка) Горњем Рајићу (општина Новска) итд.⁵⁴ За Бериће можемо претпоставити да су поријеклом из сјеверне Далмације, гдје је у прошлости било, а и данас има на више мјеста много породица са овим презименом. То се најбоље види на основу пописа из 1948. године. Берића у Далмацији има у залеђу Шибеника и Задра, а у околини Дрниша постоји село Берићи.⁵⁵ Рађеновић је у Унцу забиљежио да су Чегри из Црног Врха, те Агићи, односно њихов огранак Јелићи из Малих Штрбаца (свега 34 куће, славе св. Јована) поријеклом из Берића код Дрниша, те да им је старо презиме било Берић.⁵⁶

БИЛИЋ (Брдо—2)

Славе Часне вериге. По предању поријеклом су из Мајдана. Један Мајсторовић је као удовац оженио жену у другом стању. Дијете које је рођено звало се Перо Билић. Када је одрастао, добио је дио као и остали синови његовог очуха. У Шематизму из 1885. године нема их у парохији Герзово.⁵⁷ У то вријеме има их у парохији Бараћи, гдје, такође, славе Часне вериге.⁵⁸ Нисмо у могућности да провјеримо да ли их је у то вријеме било у Мајдану, јер није публикован попис родова за парохију којој је ово село тада припадало. У протопрезвитерату варцарвакуфском било их је у то вријеме у парохији Шеховци.⁵⁹

БОГОЈЕВИЋ (Брдо—1, Типуша—1)

Доселили су се из бараћког засеока Богојевићи, који се граничи са Герзовом. У Богојевићима данас има 11 кућа Богојевића и сви славе св. Николу. У Бараћима их је било и 1885. године.⁶⁰ Данас их има, такође, и у Горњој Пецкој, и то једна кућа. По предању, поријеклом су од Бугојна

⁵¹ Исто, 36—40, 46—50, 73, 80, 110.

⁵² Шематизам православне српске епархије пакрачке за годину 1898, Пакрац 1898 (додатак) 6.

⁵³ Исто.

⁵⁴ Лексик презимена СР Хрватске, Загреб, 1976, с. в. Берић.

⁵⁵ Исто.

⁵⁶ П. Рађеновић, н. д., 494.

⁵⁷ Шематизам... 1884, 1885 и 1886, 113.

⁵⁸ Исто.

⁵⁹ Исто, 111.

⁶⁰ Исто, 113.

(»Богојна«), одакле су дошли код Јакова (родоначелник Јаковљевића, бројног рода у Бараћима) у најам. Одатле су прешли прво у Шпириће (бараћки заселак), па у Богојевиће. По истом предању, када су дошли, нису знали која им је слава, па славе св. Николу као и Јаковљевићи. Касније им је неки поп рекао да им је слава св. Пантелија и због тога данас овог свеца преслављају. Милојевић надови да су у Маслиној Страни на Гламочком пољу Руњићи, који славе св. Николу, старосједиоци и да им је старо презиме Боговићи.⁶¹

БУЉЊЕВИЋИ (Брдо—26)

Славе св. Стевана и најбројнији су род у Герзову. Поред тога, у Луњој Глави изнад Подгорије има данас 10 кућа Бубњевића, који су се одвојили од герзовских тако што су остали ту на некадашњим заједничким сточарским становима. Код представника овог рода најснажније је очувана традиција о поријеклу. По предању један њихов предак је био добошар при турској војсци и по томе су га прозвали Бубањ. Кад је одслужио војни рок, турски цар му је дао онолико земље колико може за један дан обићи на коњу. Обишао је од Црног Врха до ливаде Чардак. Послије су земљу изгубили због тога што је на ливади Чардак неко убио једног кирицију. Када им је досадило плаћати крварину, одустали су од ове земље. Касније су Срби постепено поново откупљивали ту земљу. Сматрају да су поријеклом из Херцеговине. Сељани и данас знају гдје је том Бубњу била кућа. На основу Шематизма с краја прошлог вијека види се да је тада Бубњевића, или како се још називају Бубњева (Бубањ), тада било једино у парохијама Герзово и Бараћи.⁶² У Герзову, као сједишту протопрезвитерата, протопрезвитер је био прото Шпиро Бубњевић, а његов помоћник је био Стеван Бубњевић (парох).⁶³ У то вријеме парох је био и Илија Бубњевић у парохији Лакташи, у протопрезвитерату бањалучком.⁶⁴ Код представника породица које су давале свештенике у прошлости забиљежили смо предање да су њихови стари поријеклом од Скадра, од прије 400 година, те да су се презивали Мрњавчевићи. Предању да су Бубњевићи поријеклом од Мрњавчевића посебну пажњу је посветио Милан Карановић у свом раду »Динарска племена Немањинског поријекла«. Он закључује: »Да су се доиста сматрали као Мрњавчићи доказ је запис 200 година стар на 'Псалитру' (рукописном) свештеничке породице Бубњевића који гласи: 'саставихом глаголеми псалми Давидови и пјесни Мојсеови такожде глаголеми псалтир рука грешна дијака Лазе од села зовеми Герзово родом Вујашковић от племена Мрњавчића. Потписа се 12. јуна 1737 године.' (Ј. Стојановић — 'Стари српски записи и натписи' бр. 2702) На једном надгробном споменику означен је отац Лазин као Вујашко Бубњевић«.⁶⁵ Податке за горе наведено закључивање Карановић налази у једном публикованом прилогу протојереја Шпире Бубњевића из Герзова, који је објављен 1890. године. Бубњевић је објавио текст »славе која се чита при

⁶¹ Б. Ж. Милојевић: Купрешко, Вуковско, Равно и Гламочко поље, Српски етнографски зборник XXV, Београд, 1923, 103.

⁶² Шематизам... 1884, 1885 и 1886, 113.

⁶³ Исто.

⁶⁴ Исто, 40.

⁶⁵ М. Карановић: Динарска племена Немањинског поријекла, Развитац IV, Бањалука, 1937, 121.

крсним именима». У »примједби« уз текст славе протојереј Бубњевић је дао и текст са Псалтира који наводи Карановић. О писцу текста на »Псалтиру« Бубњевић каже: »Дјак Лазо Бубњевић што пише родом Вујашковић, то му је био отац, који је укопан пред црквом герзовачком и имао је више главе велики мраморни крст од два метра висок а широк 1,5 м.: а тамо и ниже ногу у величини као крст ударен стуб са потписом кнез Вујашко Бубњевић. С лијеве стране на истом стубу изрезана је сабља у величини колики је био стуб. Ову сабљу, која се је налазила и чувала у

12. Клањање код турбета Берзелез Алије на Илиндан
1931. године
(фото М. Карановић)

амбару у кући Бубњевића у Герзову однио је нски капетан петровачки прије 47 година. Упореду његова доба (Вујашковића) укопан је и Лазо Дјак, син Вујашков, који је имао више главе исти крст, стуб у оној величини као на гробу Вујашковића само што је на стуб на гробу овог бака био изрезан 'дивит' и књига ови крстови и стубови и још више тако узидани су у цркву герзовачку, кад се градила 1858 године».⁶⁶ На крају треба рећи да су се Бубњевићи, колико је нама познато, веома мало иселјавали са подручја Герзова. На основу података из Шематизма 1885. године види се да их тада није било нигдје у ближој околини изузев у Герзову и Бараћима, а ни данас их нема на том подручју.⁶⁷ Поред тога, у Герзову постоји извјестан број родова који су се одијелили од Бубњевића и узели друго презиме, те један дио родова који су се као домазети баш к њима доселили, то јест настанили у Герзову. То су родови: Гајићи, Савичићи и Тодорићи и сви, као и Бубњевићи, славе св. Стевана.

⁶⁶ С. Ш. Бубњевић: Слава која се чита при крсним именима од свештеника, или ако нема свештеника, од домаћина или од кога му драго (тежака), и то напамет, Босанско-Херцеговачки изворник IV, св. 4—5, Сарајево 1890, 197.

⁶⁷ Шематизам ... 1884, 1885 и 1886, 113.

БИРКОВИЋ (Брдо—2)

Славе св. Стевана и у парохији Герзово су били присутни 1885. године.⁶⁸

БУЛУМ (Поткрај—4; Типуша—1)

Славе св. Николу и у Герзову се налазе 1885. године.⁶⁹ Булуми су, иначе, веома раширен род у Босанској крајини и сви славе св. Николу, што нам говори о њиховом заједничком поријеклу. У Шематизму из 1885. године Булуме налазимо у Герзову, али и у сљедећим парохијама: Оборци и Бугојно (протопрезвитерат бугојански); Стекеровци (протопрезвитерат гламочки); Бараћи (протопрезвитерат герзовачки); Рибник и Слатина (протопрезвитерат кључки) и Шљивно, Јаворани, Ребровац и Бањалучка (протопрезвитерат бањалучки).⁷⁰ Петар Рађеновић је за вријеме својих истраживања Унца забиљежио веома интересантно предање о поријеклу Булума који живе у Рорама и Црном Врху. У вријеме Рађеновићевих истраживања Булума је у Рорама и Црном Врху било 13 кућа, а под изведеним именима Роквића 9 кућа и Метлића 3 куће. По предању које му је испричао Марко Булум, старац од 90 година: »Стари нам доселили из Кијева у Далмацији. Кад је био рат, Турци били све одавље истријебили. Послије рата викало се по Далмацији: 'Ајде народе, ено пусте земље колико оћеш'. Наши стари иселе најприје на Кресинац, код оцака Филиповића. Одатле се опет поврате у 'Кавуре'. Онда изађу поново отуда и пану у Стекеровце. 'Нешто послје тога смиле им се ово мјесто овдје па дођу и закуће на овој земљи. Доселио овамо мој прамдјед Брко. Булуми су најстарији у Црном Врху«. То је према овом казивању могло бити пре 180 година. И Роквићи су од Булумског рода. Казују да је неко од њихових старих појео велику рокву, читаву одједампут, па га прозову Роквићем. И за Метлиће се тврди да су истог рода. Не знају навести разлога зашто су се назвали Метлићима. Кад су се Булуми населили у Црни Врх, била све сама **планина** по брдима и плећима куда су сада ливаде и њиве. Онде гдје су сада Содића куће, ту пландовала Булумска говеда. Говорио тада Брко Булум: »Дјецо, гдје сада говеда пландују, ту ће се временом поградити куће и народ у њима живјети«.⁷¹

ДАКИЋ (Поткрај—4; Громиле—3)

Славе св. Стевана и поријеклом су из Бараћа. Данас у Бараћима има 9 кућа Дакића, који, такође, славе св. Стевана, а по предању су из Доње Пецке, гдје су били старосједиоци. У Герзову су се налазили 1885. године, а у то вријеме било их је и у Доњој Пецкој и у Бараћима и славили су св. Стевана, као и данас.⁷²

ГАЈИЋ (Громиле—2)

Славе св. Стевана и по предању су се »одвојили од Бубњева миразом«. У Герзову су присутни од 1885. године, а у то вријеме их је било у Бараћи-

⁶⁸ Исто.

⁶⁹ Исто.

⁷⁰ Исто, 34, 36—37, 42, 89—90, 113, 121, 122.

⁷¹ П. Рађеновић, н. д., 493.

⁷² Шематизам... 1884, 1885 и 1886, 113, 115. У парохији Доња Пецка била су сљедећа села: Пецка Доња, Ждрње, Милетићи, Потоци, Главица и Ченићи. Шематизам... 1882, 37.

ма и Врбљанима.⁷³ У Врбљанима је овај род славио Часне вериге, а у Бараћима су славили св. Јована, св. Бурба и св. Стевана. Претпостављамо да су се доселили из Бараћа.

ГЛАМОЧАНИН (Поткрај—1)

Славе Никољдан и по предању су поријеклом од Гламоча, што, уосталом, видимо и из њиховог топономастичког презимена. У Герзову су присутни од 1885. године и славили су, такође, св. Николу.⁷⁴

ГВОЗДЕНАЦ Громиле—8)

Славе св. Јована и по предању им је старо презиме Милановић, којих, такође, има у Герзову. Презиме су добили због тога што је кћи, или сестра казивачевог »прамдида« чувала прасад и при том носала гвоздену батину. Крајем прошлог вијека било их је у Герзову и парохији Медна Доња, тј. у сусједном Трнову, које је припадало поменутој парохији.⁷⁵

ГРЧИБ (—)

Данас их више нема у Герзову. Становници Герзова се сјећају последњег потомка овог рода, извјесног Грчић Милета, који је славио св. Николу. Потврду о присуству овог рода у Герзову налазимо у Шематизму из 1885. године и Домовнику који се почео водити почетком овог вијека.⁷⁶

ИЊАЦ (нема их данас у Герзову)

Од данашњих становника Герзова нисмо успјели сазнати ништа о постојању овог рода на подручју овог села. На подручју герзовачког прото-презвитерата крајем прошлог вијека Ињаца је једино било у парохији Бараћи, а у Герзову је био присутан род Малиновићи.⁷⁷ И једни и други су славили св. Василија. Да је Ињаца некада било у Герзову, показују нам резултати истраживања која су обавили Петар Рађеновић у области Унац, те Марио Петрић на Ливањском пољу. Рађеновић је забиљежио да су Радуни, којих је у вријеме Рађеновићевих истраживања било 10 кућа, пребјегли у Унац из Герзова прије 4—5 кољена. По његовом мишљењу била су два брата: Раде и Миле. Од Радета су данашњи Радуни, а Милета су због ниског раста прозвали Мали, па су од њега Малиновићи. Рађеновић, такође, наводи да је овим родовима старо презиме Ињац и да су даљом старином из Црне Горе, те да спомињу и презиме Коњикүшић. Рађеновић претпоставља да је презиме Коњикүшић, или још старије презиме, или пак презиме неког њиховог огранка.⁷⁸ Марио Петрић је закључио да је на подручју Ливањског поља 28% српских родова поријеклом из

⁷³ Шематизам... 1884, 1885 и 1886, 113—114. У парохији Врбљани била су сљедећа села: Томићи, Зелићи, Бурђевићи, Чаушевићи, Караћи, Милановићи, Лекићи, Берићи, Савановићи, Страјинићи, Гатарићи, Цигановићи и Делибрдо. Шематизам... 1882, 37.

⁷⁴ Шематизам... 1884, 1885. и 1886, 113.

⁷⁵ Исто, 112, 114; у парохији Медна Доња била су свега два села, и то Медна Доња и Трнова. Шематизам... 1883, 37.

⁷⁶ Шематизам... 1884, 1885. и 1886, 113.

⁷⁷ Исто, 113—114.

⁷⁸ П. Рађеновић, н. д., 550.

Герзова. Ради се о родовима који славе св. Василија у селима: Бајамунте, Богдаши, Црни Луг, Казанци, Сајковић, Губин и Чарапазлије. Ради се о родовима: Ињац, Коњикүшић, Пајчин и Барошевић. Петрић, такође, наводи да је старо презиме Пајчина, Коњикүшића и Ињаца Даничић.⁷⁹ Б. Ж. Милојевић за Ињце из Рүдића на Гламочком пољу наводи да су се доселили 1880. године из Грковаца, а за истоимени род из Рүдина, такође са Гламочког поља, да су доселили из Сајковића (Ливањско поље), те да су се прво преселили у Зајаругу, а одатле средином XIX вијека у Рүдине.⁸⁰ П. Н. Гаковић наводи да је 1937. године на подручју среза Гламоч Ињаца било 4 куће. Поред тога, заједничког поријекла су и Мандићи (4 куће), те

13. Дјевојка и двије жене у Герзову 1926. године
(фото И. Арнаутовић)

10 кућа Радүна. Ови родови, такође, славе св. Василија.⁸¹ Поменути Радүни су, очито, исти они које спомиње Раћеновић. На основу Шематизма са краја XIX вијека види се да је тада Ињаца било у следећим парохијама (изүзев већ наведених података за Герзово и Бараће, односно Пецку): Ливно, Челебић, Врбница, Црни Луг, (ливањски протопрезвитерат);

⁷⁹ М. Петрић, н. д., 74—77.

⁸⁰ Б. Ж. Милојевић, н. д.

⁸¹ П. Н. Гаковић: Православне породице и славе у Крајини (срез Гламоч), Врбаске новине, Бањалука, 17—24. III 1937.

Камен и Главице (гламочки протопрезвитерат); Варцар (варцарвакуфски протопрезвитерат); Рекавице и Лакташи (протопрезвитерат бањалучки); Босанска Градишка и Ламнићка (протопрезвитерат босанскоградишки) и Бихаћ — Хргар (протопрезвитерат бихаћки).⁸² На крају, треба рећи да је очито да су сви ови родови, на свим поменутим мјестима заједничког поријекла и да су пресељавања наведена у забиљеженим предањима сасвим могућа. По нашем мишљењу, могуће је претпоставити даље поријекло, или пак и директна веза са Ињацима из околине Книна у Далмацији. Наиме, у првом послијератном попису становништва на подручју села Рибане и Уздоље (општина Книн) евидентирано је шест кућа Ињаца.⁸³

ЈАКИЦА (Брдо—5)

Славе св. Јована и сматра се да су »старо племе«. У Шематизму из 1885. године налазимо их једино у парохији Герзово.⁸⁴

КИЗИЋ (Брдо—1; Поткрај—1)

Славе св. Јована и сматра се да су старо племе, као и Јакице. У сусједном селу Бараћима данас има једна кућа Кизића, који су се тамо доселили из Герзова 1921. године. У Герзову су пописани 1885. године, а пописани су и у Медни Доњој, односно у сусједном Трнову.⁸⁵

КАЛАКАН (—)

Нема их данас у Герзову, а њихов спомен смо нашли у Шематизму из 1885. и домовнику и славили су св. Николу.⁸⁶ Они су, изгледа, из сусједних Драгњић-Подова, који иначе спадају у парохију Герзово, гдје постоји читав заселак Калкани.

КЕСИЋ (—)

Нема их данас у Герзову. Пописани су у Шематизму из 1885. године, а нашли смо их и у Домовнику с почетка овог вијека. Славили су св. Бурђа.⁸⁷ Данас их има у Сокоцу и Горњој Пецкој, гдје, такође, славе Бурђевдан. Крајем прошлог вијека било је Кесића који славе св. Бурђа у сусједним Бараћима и Трнову.⁸⁸ Кесићи су, такође, веома раширени род у Босанској крајини. Године 1885. било их је у парохијама: Пеуље (протопрезвитерат ливањски); Брда и Главице (протопрезвитерат гламочки); Оштра Лука (протопрезвитерат Сански Мост); Колунић (протопрезвитерат петровачки); Божићи, Мећеба и Дворишта (протопрезвитерат дубички); Козарац (протопрезвитерат приједорски); Лакташи (протопрезвитерат бањалучки), Босанска Градишка, Ламнићка, Машићи и Романовци (протопрезвитерат босанскоградишки) и Рујница (протопрезвитерат бихаћки) и сви славе св. Бурђа.⁸⁹ Поред презимена Кесић од овог рода су, вјероват-

⁸² Шематизам... 1884, 1885. и 1886, 40—41, 44, 85, 110, 116—117, 12—121.

⁸³ Лексик презимена СР Хрватске, с. в. Ињац.

⁸⁴ Шематизам... 1884, 1885. и 1886, 112.

⁸⁵ Исто, 112, 114.

⁸⁶ Исто, 113.

⁸⁷ Исто.

⁸⁸ Исто.

⁸⁹ Исто, 40, 45—46, 75, 79, 83, 87, 91, 105, 118, 120—121.

но, изведени и неки други родови, тј. родови истог поријекла, али са другим именом. Тако, нпр., П. Н. Гаковић наводи да је у срезу Гламоч 1937. године било 55 кућа Кесића. Од тога презиме Кесић је бројало свега 10 кућа, а изведена презимена остатак. Та изведена презимена била су: Краљ (18 кућа), Петровић (8 кућа), Алексић (8 кућа) и Рујевић (11 кућа).⁹⁰ Ове податке Гаковић, очито, преузима од Рађеновића, који је истраживао Унац, само што је изоставио Стевандиће, Видовиће и Поповиће, а додао Петровиће. О поријеклу Кесића у Унцу Рађеновић је записао од старца Николе Кесића из Прекраја предање да се Николин прадјед Јандрија иселио из Голубића у Далмацији. По истом предању, један брат му је остао у Грахову, један у Жупици, а један у Мебама, а Јандрија се закућио

14. Група у Герзову 1926. године
(фото И. Арнаутовић)

најприје на Боту да би се, кад су се народили, сасељавали ниже.⁹¹ Милојевић је за Кесиће у Рудићима у Гламочком пољу установио да су се доселили из Печенаца код Грахова. По забиљеженом предању, дјед Кесића, у вријеме Милојевићевих истраживања, доселио се прво у Брањешће, гдје је рођен њихов отац, који се касније преселио у Халапић и одатле око 1860. године прешао у Рудиће.⁹² Да су се Кесићи стварно доселили из Го-

⁹⁰ П. Н. Гаковић, н. д., с. в. Кесић.

⁹¹ П. Рађеновић, н. д., 496.

лубића из Далмације, или пак да су се могли доселити одатле, видимо из податка да је по попису из 1948. године у Голубићу било 20 кућа Кесића.⁹³

КОКЕЗА (—)

Нема их више у Герзову, али их је било 1885. и почетком овог вијека и славили су св. Стевана.⁹⁴ Данас их има 2 куће у Горњој Пецкој. Крајем прошлог вијека Кокеза је било у Бараћима, а Кокезића у Доњој Пецкој, који су, такође, славили св. Стевана.⁹⁵ Данас Кокеза има у СР Хрватској у Горњем Огорју код Сиња, тј. ту су најбројнији. Послије другог свјетског рата (1948. године) било их је 73 појединца у 16 домаћинстава.⁹⁶

КРЕКИЋ (—)

Нема их више у Герзову, али их је било 1885. године и у Домовнику.⁹⁷ Славили су св. Јована. У парохији Медна Доња уписани су, такође, 1885. године, гдје, такође, славе св. Јована.⁹⁸ Пошто се сусједно село Трново тада налазило у саставу поменуте парохије, очито је да се ради о Крекићима којима је матично село било Трново.

КУЖИЋ (Громиле—3; Поткрај—1)

Славе св. Јована, а презиме су добили по томе »што их је често морила куга«. Било их је у Герзову 1885. године.⁹⁹

ЛУКИЋ (Поткрај—6)

Славе св. Николу и тек су послје II свјетског рата прикључени Герзову, а до тада су спадали у Бараће. Данас их има и у Бараћима (11 кућа). Године 1885. их није било у Герзову, а пописани су у Бараћима, Доњој Пецкој, Горњој Пецкој и Медној Доњој.¹⁰⁰ У свим тим парохијама славили су св. Николу.

МАЈСТОРОВИЋ (Брдо—5)

Славе св. Јована и, по предању, одвојили су се од Кизића. Знају за претка са именом Петар, који је био мајстор, па су његови потомци по томе прозвани Мајсторовићима. То се десило послје 1885. године, јер у то вријеме на овом подручју нису пописани.

МИЛАНОВИЋ (Громиле—4)

Славе св. Јована и 1885. године их је било у Герзову, Бараћима и Горњој Пецкој.¹⁰¹

⁹² Б. Ж. Милојевић, н. д.

⁹³ Лексик презимена СР Хрватске, с. в. Кесић.

⁹⁴ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 113.

⁹⁵ Исто, 113, 115.

⁹⁶ Лексик презимена СР Хрватске, с. в. Кокеза.

⁹⁷ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 112.

⁹⁸ Исто, 114.

⁹⁹ Исто, 112.

¹⁰⁰ Исто, 113—114.

¹⁰¹ Исто, 112—113.

МИЉЕВИЋ (—)

Славили су св. Стевана и данас их нема у Герзову. Године 1885. их је било у Герзову и Барањима.¹⁰²

МИРКОВИЋ (—)

Нема их више, али их није било ни 1885. године и славили су св. Димитрија. По предању су били досељеници из Далмације.

МРБАН (Типуша—2)

Славе св. Стевана. Звали су их Каури, јер су дошли из Далмације («из Каура»). Доселили су се на »турску земљу«, тј. за вријеме турске владавине као кметови. Милојевић је за Мрбане у Пријанима, у Гламочком пољу, забиљежио да су »... пореклом из Далмације и имају робаке у око-

15. Група у Герзову 1926. године
(фото И. Арнаутовић)

лини Шибеника. Одатле су дошли у Рајково Брдо близу Варцар-Вакуфа, и затим овде крајем 18. века, славе св. Стевана. Уз буну 1875. год. једни Мрбани су отишли у Вилухе (код Бањалуке), други у Медну (код Варцара) и трећи у Отомаљ код Јајца.¹⁰³ Ми смо забиљежили да се овај род

¹⁰² Исто, 113.

¹⁰³ Б. Ж. Милојевић, н. д.

зове Мрђан, а у Шематизму из 1885. године наводе се само Мрђени.¹⁰⁴ Сигурно је да се ради о истом роду. Иначе, Мрђана има доста по Далмацији. Само у Сиверићу код Дрниша 1948. године пописано је 13 домаћинства, и то су, сигурно, они које спомиње Милојевић код Шибеника.¹⁰⁵

НОВАКОВИЋ (Громиле—9)

Славе св. Стевана и по предању су се доселили прије 150 година из Новаковића у Пецкој. Данас постоји заселак у Горњој Пецкој под именом Новаковићи, али тамо Новаковића нема. По предању некада су била браћа Јован, Васо, Новак и Лука, и од њих су данашњи Јовановићи, Васићи, Новаковићи и Лукићи. Све фамилије са овим презименима славе, такође, св. Стевана. Године 1885. је Новаковића још било у Горњој Пецкој, а било је већ и оних који су се, по наведеном предању, преселили у Герзово.¹⁰⁶

ОПАРНИЦА (Поткрај—5; Типуша—1)

Славе св. Јована и има их, осим у Герзову, у Бараћима и на Убавића Брду, у Горњој Пецкој. Године 1885. их је такође, било у Герзову, Бараћима и Горњој Пецкој.¹⁰⁷ У Медној Доњој у то вријеме су славили св. Николу.¹⁰⁸

ПАНИНЧИЋ (Брдо—5)

Славе св. Марка и у Герзову их је било 1885. године.¹⁰⁹ По предању на земљи на којој живе некад су били Ињци. Надимак им је Римци.

ПЕШИЋ (Брдо—2)

Славе Бурђевдан и по предању су поријеклом од Гламоча. Предак који се доселио био је у најму код Панинчића. Године 1885. их није било на подручју протопрезвитерата герзовачког. У то вријеме било их је у парохији Гламоч.¹¹⁰

ПОПОВИЋ (—)

Славили су св. Стевана и данас их више нема у Герзову. Одселили су се после II свјетског рата у Банатско Ново Село. У Герзову их је било 1885. године.¹¹¹

РАДИЋ (—)

Славили су св. Василија и било их је у Герзову 1885. године.¹¹² Можда се ради о некадашњим Ињцима, о којима пише Рађеновић, који су се иселили у Унац из Герзова (види: Ињац).

¹⁰⁴ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 113.

¹⁰⁵ Лексик презимена СР Хрватске, с. в. Мрђен.

¹⁰⁶ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 113—114.

¹⁰⁷ Исто, 112—113.

¹⁰⁸ Исто, 114.

¹⁰⁹ Исто, 113.

¹¹⁰ Исто, 119.

¹¹¹ Исто, 113.

¹¹² Исто, 112.

РАДУЛОВИЋ (Типуша—5)

Славе св. Димитрија и по предању су се доселили прије 200 година из Полаче код Книна. По истом предању прво су се доселили у Шпириће (заселак у Бараћима), гдје и сада на гробљу има један споменик неког њиховог претка. Рађеновић наводи Радловиће у Мрђама (Унац), који су, по предању такође, из Полаче код Книна, те да су се доселили после аустроугарске окупације.¹¹³ Године 1885. је уписано да св. Димитрија славе Радновићи у Герзову.¹¹⁴ Ми у Герзову нисмо могли утврдити да је некада постојао истоимени род, а пошто Радловића нема уписаних, претпостављамо да се ради о штампарској грешци и да се тај упис, у ствари, односи на данашње Радловиће.

РАДУМИЛО (Громиле—1)

По предању су поријеклом из Пљеве. Предак им је »приведен« као »уљез« код породице Рајин. Није их било у Герзову 1885. године, али их је било у парохији Стројице (тј. у Пљеви), само што се тамо наводе као Радмилло.¹¹⁵ Милојевић их налази у селу Шумњацима, у Гламочком пољу, 13 кућа и, по предању, заједничког су поријекла са Сребрама, а доселили су се почетком XIX вијека од Книна.¹¹⁶

РАЈИН (Громиле—2)

Славе св. Јована и 1885. године се воде као Рајиновић у Герзову.¹¹⁷

САВИЧИЋ (Брдо—13; Громиле—1)

Славе св. Стевана и одијелили су се од Бубњевића. Добили су презиме по неком претку Сави. Било их је у Герзову и 1885. године.¹¹⁸

САВИЋ (Брдо—1)

Славе св. Стевана и одијелили су се, такође, од Бубњевића. Презиме су добили по жени Сави.

СЛИЈЕПЧЕВИЋ (Громиле—5; Поткрај—2)

Славе св. Стевана и, по предању доселили су се из Новаковића (Горња Пецка). Прво су се доселили у Громиле, па касније из Громила у Поткрај. У Герзову их је било 1885. године.¹¹⁹

СТАНКОВИЋ (Поткрај—3)

Славе св. Николу. Било их је 1885. године у Герзову.¹²⁰

СТОЈИЧИЋ (Громиле—2)

Славе св. Бурђа. Има их у сусједном Трнову. У Герзову их налазимо 1885. године, а било их је у то вријеме и у Пецкој Горњој, Пецкој Доњој и Медној Доњој, сви славе св. Бурђа.¹²¹

¹¹³ П. Рађеновић, н. д.

¹¹⁴ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 113.

¹¹⁵ Исто, 115. У парохији Стројице била су села: Строице, Попуже и Пљева. Шематизам ... 1882, 37.

¹¹⁶ Б. Ж. Милојевић, н. д.

¹¹⁷ Шематизам ... 1884, 1885. и 1886, 112.

¹¹⁸ Исто, 113.

¹¹⁹ Исто, 113.

¹²⁰ Исто, 113.

¹²¹ Исто, 113, 115.

ТОДИЋ (Тишчуша—1)

Прије 20 година су се доселили из Бараћа и надимак им је Тришићи. У Герзову их није било 1885. године.

ТОДОРИЋ (Брдо—4)

Славе св. Стевана. По предању су наслиједили мираз од Бубњевића. Дошао је неки Михајло из Кнешпоља у најам код Бубњева. То је било прије пет кољена. Обећали су му били дати кћер, само је требало сачекати да нарасте. Кад је имала 13 година, побјегне са њом у Сарајево и послје неколико година поруче му да се врати. И он се вратио на вјеру, јер су му обећали дати и капитала. »Једном тако оде он у млин и они плате другог човјека да га убије. Окине он пушком, али промаши. И он му рече: »Ти си мене промашио и, ако бог да и св. Стеван, ја тебе нећу« и убије га из засједе и прекрсти се и рече: 'Кад си ти на мене први почео, ја ћу тебе убити'. Послије тога му дају земљу и од њега су постали Тодорићи. Има их у Јању и славе св. Николу, а можда и у Гламочу.« О даљој старини Тодорића забиљежили смо и то да су из Србије прво преселили у Херцеговину, одакле је један отишао у Кнешпоље, један у Јањ, а један у Герзово. У Герзову их је било 1885. године и славили су св. Стевана, а било их је и у Јању и славили су св. Николу.¹²²

ТОПИЋ (Брдо—11; Громиле—1)

Славе св. Бурђа и има их у Бараћима и Пецкој. Није их било у Герзову 1885. године, а било их је у Доњој Пецкој.¹²³

ВИШЕКРУНА (Громиле—1 кућа)

Славе св. Јована и по предању су поријеклом из Тичева у Унцу. У сусједним Бараћима има домаћинство Вишекруна Иле, који су, по предању, поријеклом од Босанског Грахова, одакле су се у Бараће доселили још за вријеме турске владавине. Увидом у Шематизам из 1885. године евидентно је постојање Вишекруна у парохијама Герзово и Горња Пецка, и они су тада, такође, славили св. Јована.¹²⁴ Ради се, очито, о прецима данашњих Вишекруна у Бараћима и Герзову. Вишекруне који се спомињу у парохији Горња Пецка сада административно припадају Бараћима. Поред тога, у то вријеме Вишекруне су присутне и у следећим парохијама: Ребровац, Јаворани и Бањалука (протопрезвитерат бањалучки); Босанска Градишка и Ламинићка, Кукуље и Драгељи (протопрезвитерат градишки); Граци (протопрезвитерат кључки) и Поповићи (протопрезвитерат гламочки).¹²⁵ Вишекруне у свим поменутих парохијама славе, такође, св. Јована, и несумњиво су заједничког поријекла. На основу пописа родова у бившем срезу Гламоч, који је објавио П. Н. Гаковић 1937. године, види се да је у селу Поповићима било 24 куће Вишекруна који славе св. Јована.¹²⁶ За наша истраживања поријекла овог рода најзначајнији су подаци које доноси Петар Рађеновић у антропогеографској монографији о предјелу

¹²² Исто, 113, 116. Јањ је спадао у парохију Ваган, у коју су спадала села: Вагани Брдо и Прибељци. Шематизам... 1882, 37.

¹²³ Шематизам... 1884, 1885. и 1886, 115.

¹²⁴ Исто, 112—113.

¹²⁵ Исто, 34, 37—38, 45, 49, 51, 88, 120.

¹²⁶ П. Н. Гаковић, н. д., с. в. Вишекруна.

Унац. У Тичеву, одакле су по предању герзовачке Вишекруне, у вријеме његових истраживања било је 24 куће Вишекруна које славе св. Јована. По предању које је Рађеновић забиљежио од Давида Вишекруне, који је у то вријеме имао 63 године, по којем је: »његов шукундјед Јован доселио овамо из Стона (Отонa ? -НМ) у Далмацији. Изишли су их одтле шестирца браће. Три остану овде, а три се дигну даље и населе се један у Герзово, други негдје код Бањалуге, трећи код Градишке. И пре су они из Далмације излазили овамо са благом. Кад су се стално населили овде, било их је шездесеторо у кући и хиљадили овде овце. Кућу направили на средини данашњег села. Била свуда овуда борова шума. Само око куће било нешто »прогалице« и крчевине. Пре Вишекруна није у Тичеву било ничије куће. Нешто послије њих населе се Билићи. Они су овде и изумрли пред буну 1875».¹²⁷ На крају треба рећи да је непосредно по завршетку другог свјетског рата, на основу пописа становништва из 1948. године, у Отону (општина Книн) било 10 домаћинстава која су носила презиме Вишекруна.¹²⁸

ЗЕЦ (Поткрај—15)

Славе св. Бурђа и сматра се да су старо »племе«. Надимак им је Љубичић и били су у Герзову 1885. године.¹²⁹ У то вријеме их је било и у Горњој Пецкој.¹³⁰

Рад прихваћен за штампу 23. 12. 1985. године

¹²⁷ П. Рађеновић, н. д., 492.

¹²⁸ Лексик презимена СР Хрватске, с. в. Вишекруна.

¹²⁹ Шематизам... 1884, 1885. и 1886, 113.

¹³⁰ Исто.

THE POPULATION OF THE VILLAGE OF GERZOVO IN BOSANSKA KRAJINA

SUMMARY

It can be seen from available information that the area of Gerzovo village was populated in ancient times. It appeared under the name of Gerzovo in the first half of the sixteenth century when this name was given to the village. On the basis of Turkish census *defters* it can be concluded that at that time the village was inhabited by a Serb population and that the situation has remained unchanged till the present day. From the socio-economic aspect the above mentioned population had *Vlah* (foreigner) status.

Our investigations of the traditions concerning the origin of Gerzovo families, as well as of the available data from archives and literature, have lead us to assume that there is a transitional character in this area caused by its geographical position with respect to significant communication routes.

Only a few clans can be found in Gerzovo which according to the old tradition can be considered to be native to this area. These are primarily the clans which celebrate St. Stevan Archdeakon.

The second group of clans consists of those which bear a *priješkorak* (nickname), the *Kauri* (infidels), who according to the folk tradition originate from Dalmatia (from Kauri) whence they have been emigrating since the end of the thirteenth century till the present time.

The third group of clans consists of those inhabitants which immigrated to Gerzovo as a consequence of local migrations incited by Gerzovo as the administrative and religious centre of the region. It has been established that some cases of immigration were the result of *domazetstvo* — a bridegroom joining the bride's family household.

The literature available on this subject also indicates emigration from Gerzovo during the Osmanli rule.

Clan census record and Patron Saint's days from the end of the nineteenth century indicate the movements of individual clans from northern Dalmatia, across Livanjsko Polje and Glamočko Polje, along the Vrbas and Sana valleys towards Posavina.

After the Second World War emigration from this area was intensified. The emigrants found colonisation of Vojvodina most favourable. The majority of emigrants moved out to Banat and Bačka, first only the families of the participants of the People's Liberation War which were later on followed by others. This process has continued aided by the firm bonds of the colonists with their native area.

Besides Vojvodina these people have been emigrating to nearby provincial towns and urban settlements. Young people who mostly graduated from high school and some from university move to nearby Šipovo, Mrkonjić Grad, and some of them to Banjaluka. Temporary employment abroad is for some families only the first stage in creating a material basis for emigration to nearby urban centres.

Translation

William Tribe